

dere potest, ut *doctrina homini, rotunditas marmoris*, et haec indifferentia, ut per se clarum est, arguit distinctionem realem; unde quia homo physice indifferens est ad doctrinam; marmor ad rotunditatem, homo a doctrina, marmor a rotunditate realiter distinguuntur. Deinde *logicam*, quae tum datur, quando unum sine alio, ad quod indifferens esse dicitur, cogitari, quidem, non tamen reapse existere potest; *sic vis sentiendi in homine* absque *vi ratiocinandi* cogitari quidem, non tamen existere potest, et haec indifferentia, ut rursus patet, arguit distinctionem duntaxat rationis. Jam vero essentia actualis nonquam potest esse *physice* indifferens ad existentiam: cum enim essentia hoc ipso solum, quod sit producta, jam existat, fieri absolute non potest, ut vel essentia actualis unquam sit absque existentia, vel haec ipsi realiter accedat. Quum tamen essentia actualis sine existentia saltem per abstractionem cogitari possit, ea recte dicitur ad hanc *logicè* indifferens esse, ac quod inde fluit, dari inter ipsas distinctionem rationis.

Ad prob. rursus *d. M.* Essentia actualis perficitur per existentiam, sicut quaevis potentia passiva *metaphysica* per suum actum *metaphysicum*, *c. M.* sicut quaevis potentia passiva *physica* per suum actum *physicum*, *n. M.* sic *d. M. n. con.* Per actum hic intelligit omne id, quod alterum quaecumque ratione perficit; illud vero, quod ita perficitur, ajunt esse in *potentia passiva* ad actum. Jam vero fieri potest, ut subjectum aliquod praesistens per actum supervenientem, adeoque realiter a se distinctum perficiatur, ac physice determinetur ad certum modum existendi, tumque actus hic erit *physicus*, et subjectum perficiendum in potentia passiva *physica* ad hunc actum *physicum* realiter a se distinctum sic se habet *homo ad eruditionem, marmor ad rotunditatem*. Potest deinde etiam fieri, ut aliquod subjectum nostra solum cogitatione ab alio perficiatur, idque tum contingit, cum actus velut forma interna subjectum, quod quidem sine illa concipi, non tamen existere potest, suo modo perficit, ac novam ei denominationem tribuit; talis actus dici solet *metaphysicus*, et subjectum perficiendum est in potentia passiva *metaphysica* ad hunc actum *metaphysicum* a se non quidem realiter sed tamen cogitatione nostra distinctum: ita se habet sphaera ad rotunditatem. Si recolamus ea, quae in logica de concretis dicta sunt (§. 71.), facile patebit in omni concreto physico formam esse id genus actum *physicum*, in metaphysico vero *metaphysicum*. Cum igitur, et ex conclusionis probatione patet, essentia existens sit concretum *metaphysicum*, consequens est, ut existentia sit actus *metaphysicus* ab essentia actuali nostra duntaxat ratione distinctus.

4.) Illa quibus conveniunt praedicata contradictoria, realiter inter se distinguuntur, seu essentiae, et existentiae conveniunt praedicata contradictoria: ergo *m. n. essentia* est aeterna, necessaria, et immutabilis, existentia vero non est aeterna, nec necessaria, nec

immutabilis; sed haec sunt praedicata contradictoria: ergo essentiae, et existentiae conveniunt praedicata contradictoria.

R. *M. d. m.* sed essentiae nude possibili, et existentiae conveniunt praedicata contradictoria *c. m.* essentiae actuali, et existentiae, *n. m. d. con.* ergo essentia nude possibilis, et existentia realiter distinguuntur, *c. con.* essentia actualis, et existentia, *n. con.* Idem serviet ad probationem responsum. Nempe si essentia nude possibilis consideretur, ea omnino necessaria, aeterna, ac immutabilis est, ut alio loco ex proposito ostendam; ad vero si essentia jam existens, sive actualis spectetur, ea nequaquam necessaria, aeterna, aut immutabilis est; quaevis enim essentia, entis nimirum creati, prorsus contingenter existit. Essentiae igitur, et existentiae in eodem statu acceptae praedicata contradictoria haud competunt, sed quidquid de una dicitur, id de altera quoque affirmari potest; quare nulla omnino ratio est, ut putentur realiter distinctae. Quo tamen sensu asseram, essentiam nude possibilem ab existentia realiter distingui, statim patebit, quodsi enim sic arguas: essentia nude possibilis distinguitur ab existentia; sed essentia nude possibilis est eadem cum essentia actuali: igitur etiam essentia actualis distinguitur ab existentia.

R. *d. M.* Essentia nude possibilis distinguitur quoad statum ab existentia, *c. M. quoad rem n. M. d. m.* sed essentia nude possibilis est eadem quoad rem cum essentia actuali, *c. m.* est eadem quoad statum *n. m. et con.* Idem prorsus ens, quod antea fuit in statu nudaе possibilitatis, deinde post sui productionem in statu actuali existit, unde eadem quoad rem essentia nunc actualis est, quae prius fuit nude possibilis; sed status ejusdem essentiae jam non est idem, status namque actualitatis reapse differat a statu nudaе possibilitatis: quemadmodum architectus aedificium constituit idem in re cum illo, quod antea mente conceperat, cuius tamen status postea multum diversus est ab eo, quem ante in idea solum ipsius habuit. Quare tametsi essentia nude possibilis, diversa sit ab existentia, non est tamen consequens, ut etiam essentia actualis ab eadem existentia realiter differat; cum enim ea diversitas ex diversitate status oriatur, hac sublata et illam tolli necesse est. Ex his porro clarius intelligi potest, quomodo, quod supra dictum est, in essentiam nude possibilem, et existentiam praedicata contradictoria convenire queant, ea enim praedicata non ad rem ipsam, sed ad statum duntaxat pertinent; status quippe possibilitatis est aeternus, necessarius, et immutabilis, quia possibilitas rerum numquam inceperit, numquam desinet; status vero actualitatis est aeternus, nec necessarius, nec immutabilis; omnis enim res ut existens, praeter ens necessarium, sive Deum, et initium habuit, et finem existendi habere potest.

De Attributis, Modis, Relatione, Nexu, et Statu Entium.

QUID ATTRIBUTA, ET MODI?

LVI. Affectiones in ente praeter essentiam insunt (§. 49.): igitur ratione sufficiente nequaquam destituuntur (§. 21.). Jam vero haec ratio sufficiens vel in ipsa essentia entis continetur, vel non; si illud: affectiones eae compellantur *attributa*; si hoc: tum rursus ratio sufficiens esse interna, vel externa (§. 19.); inde in hoc casu oriuntur *modi proprii*: in priore *modi analogici*: ita *hominis attributum est capacitas eruditionis consequendae; modus proprius eruditio obienta; analogicus volitio libera.*

Coroll. 1. Omnia igitur, quae in ente insunt, vel sunt essentialia, vel attributa, vel modi utriusque generis.

Coroll. 2. Posita essentia ponuntur quoque attributa (§. 22.): igitur attributa inexuperabili nexu cum essentia copulantur.

Coroll. 3. Modi tam proprii, quam analogici salva entis essentia abesse possunt, hosque, uti et attributa, esse determinaciones entis patet ex §. 49. cor.

Schol. Analogia modorum, seu modos analogicos eas appellamus affectiones entium, quae neque cum attributis, neque cum modis in omnibus conveniunt, nec vero etiam discrepant. Nimirum ab attributis differunt, quod posita essentia non necessario ponantur, sed sint ad instar modorum contingentes; a modis autem discernuntur, quod non agnoscat rationem sufficientem externam, sed ipsi entis, in quo insunt, internam, quam rem cum attributis communem habet: id genus affectiones sunt liberae hominum volitiones, et nolitiones.

POSSIBILITAS MODORUM EST ATTRIBUTUM.

LVII. *Possibilitas modorum ad entis attributa referenda est.* Ratio sufficiens, quae utique aliqua esse debet, cur modi in ente inesse possint, vel in modis ipsis, vel in attributis vel in essentialibus, cum praeterea nihil sit in ente (§. praec. cor. 1.); sed in modis non est, secus existentia modorum prior esset eorum possibilitate: ergo ea vel in attributis, vel in essentia continetur; sed utrum horum sit, semper ultimo ad essentiam reditur: ratio igitur sufficiens possibilitatis modorum latet in essentia; atqui id cuius ratio sufficiens in essentia continetur, est attributum (§. praec.): ergo possibilitas modorum ad entis attributa referenda est.

Schol. Sic homo, ut eruditus; lapis ut calidus, fiat, per essentiam suam capax est. Atque inde patet, quid sit *disposito naturalis* quam entibus tribuimus; cum nimirum ens per essentiam suam aptum est ad aliquem modum recipiendum, dicimus illud ad eum modum esse *naturalem dispositum*. Porro me non movente patet, modum, qui essentiae entis repugnat, in eodem inesse nullo

pacto posse, ac proinde nullum ens per suam essentiam aptum esse, ut admittat in se modum, qui vel cum essentia, vel cum attributis pugnet.

QUID DETERMINATIO INTERNA ET EXTERNA, SEU RELATIO?

LVIII. Determinaciones, quae enti conveniunt, eidem vel in se, et absolute spectato, vel in comparatione dentaxat ad alia competunt; illae sunt *internae*, hae *externae*: et nominatim *relationes* dicuntur; *ut esse patrem, vel filium, ternarium esse, subduplum senarii, majorem binario, minorem quaternario.*

Coroll. Essentialia igitur attributa, et modi tam proprii, quam analogici sunt determinaciones entis internae (§. 56. cor. 13.).

QUAE RELATIONIS PARTES?

LIX. Entia, quae inter se comparantur, *relata*, idque, quod refertur ad alterum, *subjectum relationis*: hoc vero *terminus relationis*: illud denique, quod efficit, ut unum ad alterum referri possit, *fundamentum relationis*, sive *ratio fundandi* appellatur. Quodsi in utroque ratio insit, ob quam ad sese mutuo referri queant, *correlata* audiunt.

Schol. Correlata sunt exempli gratia *creator* et *creatura*. Si primum *creator* ut subjectum refertur ad creaturam velut terminum, fundamentum erit largitio existentiae per actum creationis; propterea siquidem *Deus dicitur creator*, quia entibus per creationem existentiam contulit. Si deinde creatura refertur ad creatorem, fundamentum praebit adeptio existentiae per creationem, ideo namque res dicitur creaturae, quia a Deo per creationem existentiam consecutae sunt. Porro diversa sunt relationem generis, de quibus ordine dicereps agam.

QUID ENTIIUM NEXUS — ET QUOTEFLEX?

LX. *Connexa* sunt, quorum uni competet determinatio sine altero non possibilis, illudque, quod hanc determinationem habet, ab alio *dependere* dicitur: ita *creator*, et *creatura connexa sunt, hocque ab illo dependet.*

Coroll. Cum determinaciones entium vel internae, vel externae sint (§. 58.), erit quoque nexus entium vel internus, vel externus: quando hic, quando ille perse patet.

QUID ET QUOTEFLEX STATUS?

LXI. *Status* entis est collectio omnium determinationum eidem quocumque modo convenientium, estque rursus ob rationem paulo ante redditam vel *internus*, vel *externus*.

Coroll. Modi tam proprii, quam analogici ad statum internum: relationes vero ad statum entis externum pertinent (conf. §. 58.).

De Diversis Relationum Generibus.

QUAE EADEM, ET DIVERSA?

LXII. Mutuo sibi substitui possunt ea, quorum uno in locum alterius posito omnia manent sicut ante, quae sibi mutuo substitui possunt, eadem: quae non, *diversa* vocantur. Sic globus ferreus duarum librarum in locum globi plumbi duarum pariter librarum, ratione ponderis habita, substitui potest.

Schol. Quod si igitur, ait Boehmius (Ont. s. 1. c. 6. §. 210. sch.), de uno tot formarum propositiones, quot praedicata de eorum tanquam subjecto enuntiabilia sunt: tum quatenus alterum cum priori idem est, eatenus alterum potest in his propositionibus tanquam subjectum loco prioris substitui, salva veritate, ut neque, quae affirmativae fuerunt, maneat affirmativae, quae negativae, maneat negativae, adeoque ut nihil adsit, ex quo videas factam esse mutationem; quatenus vero alterum a priori diversum est, eatenus in una, vel aliquot propositionibus fieri nequit haec substitutio salva veritate.

QUAE EADEM GENERE, SPECIE, AC NUMERO?

LXIII. Eadem genere sunt, quae quoad determinationes genericas; eadem specie, quae quoad determinationes specificas: eadem numero; quae quoad omnes determinationes hoc praecise individuum constituentes, seu quoad ipsum hoc esse sibi possunt. Inde facile intelligitur, quae genere, specie, aut numero diversa sint.

Schol. Ita eadem sunt genere homo, et bellua; specie Socrates et Plato; numero Plato idem secum ipso; omne nempe individuum idem numero est secum ipso, nec potest esse aliud, quod ipsum hoc esse commune habeat. Ab opposito diversa sunt; et quidem genere homo et lapis, specie Alexander, ac ejus Bucephalus: numero omnia individua ejusdem speciei, ut Socrates, Plato, Aristoteles, Cicero. Sed tamen in his ipsis individuis semper fere sunt aliae determinationes individuales in uno, quae non sunt in altero, quo efficitur, ut non solo in numero differant; solo quippe numero diversa dicuntur, in quibus praeter externam fortasse loci aut temporis relationem, nullum omnino aliud discrimen assignari potest, quam quod numerum faciant, sintque adeo plura, non unum; sic solo numero different plures globi ebrunei perfectissimi, aut aequales, nullaque alia re differentes, quam quod plures sint, non unus. Verum acris inter philosophos agit controversia, utrum plura solo numero diversa existere possint: de qua quid sentiendum sit sub hujus capituli finem dispicimus; necesse enim est, antea de aequitate, et similitudine entium pauca dicam.

QUID IDENTITAS, ET DISTINCTIO?

LXIV. Forma concreti idem (§. 71. log.) in abstracto considerata identitas; forma autem concreti diversum distinctio nuncupari

solet: est igitur identitas, aut distinctio ea entium affectio, quae fit ut eadem, vel diversa sint.

Coroll. Ergo identitas pariter, uti et distinctio est vel generica, vel specifica, vel numerica.

QUAE EARUMDEM SPECIES?

LXV. Rursus tam identitas, quam distinctio vel realis est, vel rationis seu formalis. Inter ea quae nemine cogitante actu, et in se diversa sunt, distinctio realis ut inter Platonem, et Socratem, inter ea, quae in se unum idemque sunt, sub diversis tamen conceptibus cogitari possunt distinctio realis, et distinctio formalis; ut inter vim sentiendi, et ratiocinandi in homine; inter ea denique quae ita sunt eadem, ut neque per diversam ideam representari queant, identitas rationis intercedit; ut inter hominem et animal ratione praeditum.

LXVI. Porro, quae realiter distincta sunt, eorum uno quodvis sine altero existere potest, vel non; si illud: distinctio realis nominatim dicitur essentialis, qualis est inter animam et corpus, sic hoc: non essentialis, quae iterum subdividit debet; vel enim unam sine altero existere non potest propterea, quod sit alterius pars, sive constitutum, vel quod sit illius modus: in priori casu distinctio realis inadaequata oritur, qualis est inter brachium, et corpus humanum; in posteriori accidentalitatis, seu modalis, quae est inter marmor, et ejus rotunditatem.

Schol. Cum distinctio inadaequata necessario involvat identitatem pariter inadaequatam, ut per se patet, necesse est, ut opposita ratio identitatis, quoque in adaequatam, et inadaequatam distribuatur; sic nempe inter totum et omnes partes simul sumtas datur identitas adaequata inter totum vero, et quamvis ejus partem inadaequata. Alia praeterea identitatis distributio hic negligi non debet; dicimus vulgo ens perseverare idem, tametsi aliis, et aliis rebus succedentibus praeter formam externam nihil amplius de eo supersit, modo ea successio continenter fiat, et nostris sensibus subducatur; sic idem putamus plantae, aut animalis corpus hodie esse, quod annos ante aliquot fuit; sic quoque eundem hodie, qui olim, Danubium praeter Viennam defluere dicimus haec tamen proprie vera esse non possunt, constatque illud Heracliti pronunciatum; neminem his posse in eundem fluvium descendere. Identitas isthaec moralis appellari poterit; peadet enim a morali hominum aestimatione; quae vero eidem opponitur, physica, seu ut aliquibus placet, metaphysica dicenda est, habeturque in ente; cujus essentialia invariata persistunt, quomodo anima nostra in perpetuum eadem perseverabit.

QUAE DISPARATA, ET OPPOSITA?

LXVII. Diversa vel sunt disparata, eam positio unius non involvit negationem alterius, ut pietas, et eruditio: vel opposita cum positio uno alteram tollitur; haec rursus dupliis sunt generis: nonnumquam

quam positio unius involvit negationem alterius ita, ut vicissim negatio alterius positionem includat, tumque dicuntur *contradictoria*, ut *possibile*, et *impossibile*, *lux* et *tenebrae*: alias unius quidem positio postulat negationem alterius, non tamen vicissim negatio unius positionem alterius, ut *amor*, et *odium*: et *contraria* appellantur.

Coroll. 1. Disparata possunt simul consistere in eodem subjecto, non item opposita, quae ad idem objectum tendunt.

Coroll. 2. Utrumque contradictorium nequit ab eodem subjecto abesse, potest autem utrumque contrarium (conf. §. 156. schol. 1. 3. et 4. log.).

Schol. Cum privatio sit mera absentia realitatis in subjecto capaci (§. 44.), ea involvit negationem realitatis, atque ideo etiam negatio privationis realitatem includit. Inde vero consequens est, ut privatio, et realitas contradictorie opponantur, ut *visus*, et *caecitas*: quare *privative* opposita, sic enim nonnulli loquuntur; novam oppositionis speciem non constituunt. Addunt hoc loco etiam oppositionem *relativam*, quae in relatis, vel correlatis, quorum unum nequit esse alterum, conspicua est, ut *inter patrem et filium*, quae opinio si obtineat, non erit ratio, cur non omnia disparata inter opposita referantur.

QUID QUANTITAS?

LXVIII. *Quantitas*, seu *magnitudo* est multorum (§. 47.), quae sunt eadem (§. 62.), collectio; hanc *mensurare* non est aliud, quam eorum unum assumere, et quoties in reliquis continetur, inquirere, proptereaque unum illud *mensura* appellatur.

Coroll. 1. Multa simul collecta sub ea duntaxat ratione, sub qua sunt eadem, quantitate constituunt.

Coroll. 2. Quantitas sine assumta unitate intelligi non potest.

Schol. Non est hic sermo de magnitudine spatii, quod corpus quodpiam occupat, quaeque *magnitudo extensionis*, seu *volumen* proprie vocatur; sed de magnitudine corporis, sive massa, quae aliud non est, ac materiae sub certo volumine contentae multitudo, unde facile intelligitur, quid *magnum*, aut *parvum* sit.

QUANDO MENSURABILIS?

LXIX. *Quantitas* vel finita est, vel infinita (§. 40. cor. 2.); in illa cum habet limites, scribi potest quoties id, quod pro mensura accipitur, continetur: in hac vero ob absentiam limitum istud defini non potest; quare illa *mensurabilis* est; haec non, ideoque *immensa* dici debet.

QUANTITAS EST DETERMINATIO INTERNA.

LXX. *Quantitas*, seu *magnitudo* est determinatio entis interna. Primum enim, quia enti revera convenit, determinatio est (§. 39.); deinde cum sit multitudo plurium eorumdem, enti, quamprimum illud ponitur, ante omnem cum aliis comparationem jam convenit; igitur haec determinatio interna quoque est (§. 53.); ergo *quantitas* est determinatio entis interna.

Coroll. *Quantitas* igitur est determinatio entis interna, quae dari quidem, sed non intelligi sine alio assumto potest, ut *magnitudo diametri in sphaera*; haec est definitio quantitatis a Wolfio allata.

QUID QUALITAS?

LXXI. *Qualitas* est determinatio entis interna, quae sine alio assumto et dari, et intelligi potest, ut *doctrina in homine*, *rotunditas in marmore*.

Coroll. 1. Determinationes entis internae (§. 58.) vel qualitates sunt, vel quantitates.

Coroll. 2. Cum essentialia, attributa, et modi sint internae entis determinationes (§. cit. cor.), et sine alio assumto intelligi possint, ut per se notum est, ea ad qualitates referri debent.

QUID GRADUS?

LXXII. Etsi *qualitas* non est *quantitas*, potest tamen *magnitudo* quaequam in ea cogitari, atque adeo potest etiam eadem cum ratione *quantitas* tribui. *Quantitas* qualitates *gradus* vocatur; cum porro quis *gradus* ex aliis minoribus coallescere concipiat, ille, ultra quem nullus amplius in eadem qualitate cogitari potest *summus*, vel *ultimus* dicitur, et *limitem* (§. 40.) *qualitatis* constituit, ac propterea in qualitate infinita non existit.

Coroll. Igitur enim *gradus* dari quidem in qualitate, sed non intelligi sine alio assumto potest (§. 70. cor.).

Schol. Nimirum sicut pes Viennensis sine aliquo alio assumto intelligi nequit: ita neque *gradum* caloris in corpore quopiam existentem explicare possum, nisi assumto alio caloris *gradu* jam noto. Ceterum *gradus* vulgo dicitur *quantitas intensiois*, ut distingatur a *quantitate extensionis*, cuius limen figuram constituit; sed de hoc infra.

QUID AEGUALITAS, ET INAEQUALITAS?

LXXIII. Entia, quae ratione quantitatis eadem sunt, *aequalia*, ut *duo globi ejusdem diametri*; quae vero ea sub ratione diversa sunt, *inaequalia* vocantur: ut *duo globi diversarum diametrorum*. *Aequalitas* proinde abstracte cogitata recte dicitur identitas *quantitatum*, uti et *inaequalitas* diversitas *quantitatum*.

QUID SIMILITUDO ET DISSIMILITUDO, ET QUOTIENEX?

LXXIV. Entia, quae eadem sunt ratione determinationum, quae non sunt *quantitates*, *similia* addunt: quia porro determinationes non *quantitates* vel internae sunt, vel externae (§. 56. 70. 71.); etiam *similia* sunt vel interne, vel externe talia. *Similitudo interna* est identitas *qualitatum*, ut *rotunditas in duobus globis*; *similitudo externa* vero identitas *relationum*, *qualis datur in duobus fratribus ad communem parentem relatis*. Facile patet ab opposito *dissimilitudinem* constitui in diversitate determinationum non *quantitatem*, eamque pariter aut *internam*, aut *externam* esse.

Coroll. 1. *Qualitates* entis sunt essentialia, et quae ex his profuunt,

attributa, ae modi (§. 71. cor. 2.): igitur similitudo interna rursus duplex est, una ratione essentialium, et attributorum, quae essentialiter altera ratione modorum, quae accidentaliter appellatur.

Coroll. 2. Et adhuc dictis inferitur quoque, ea, quae similia sunt, posse esse inaequalia, ut duo globi diversarum diametrorum: et quae aequalia sunt, posse esse dissimilia, ut quadratum aequale triangulo.

EADEM CUM UNO TERTIO SUNT EADEM INTER SE.

LXXXV. Quae sub aliqua ratione eadem sunt cum uno tertio, sunt quoque sub ea ratione eadem inter se. Sit a sub aliqua ratione idem cum c. poterit ergo sub ea ratione a substitui pro c (§. 61.). Sit jam porro b quoque sub ea ratione idem cum c: poterit igitur et b sub ea ratione substitui pro c: ex his vero manifeste sequitur, etiam b sub ea ratione posse substitui pro a, aut vicissim a pro b: ergo a, et b sub ea ratione sunt eadem.

Coroll. 1. Sit haec ratio quantitas, sequitur ergo: quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se, et aequalia aequalibus sunt sibi ipsis aequalia.

Coroll. 2. Sit haec ratio qualitas, vel relatio, sequitur: quae sunt similia uni tertio, etiam sunt similia inter se, et similia similibus sunt sibi ipsis similia.

Coroll. 3. Patet igitur veritas axiomatum, quae pro construendis ratiociniis sine probatione sumimus (§. 126. log.).

QUID PRINCIPIMUM INDISCRIBIBILIUM?

Schol. Ordo jam postulat, ut fidem datam liberem, quidque de ea, quam supra (§. 63. sch.) attigi, controversia sentiendum sit, pauca doceam. Non posse duo perfecte similia, soloque numero diversa existere sententia est, quae jam olim teste Tullio multis ex Stoicorum familia placuit, sic enim ad Laeculum ait (Q. acad. l. 4. c. 26.): omnia dictis sui generis esse nihil esse idem, quod sit aliud. Stoicum est quidem, nec admodum credibile, nullum esse prae omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius, nullum gravatum. Haec refelli possunt. Sed pugnare nolo. Opinionem hanc prope jam e mortuam suscitavit Leibnitiuss, confidenterque pronunciauit fieri non posse, ut duo individua solo numero differentia in hoc mundo existant (Recueil, de diver. pte. t. 2. Eert. 4. et 5.). Enunciatum hoc principium identitatis indiscrimitabilem vocavit. Illudque legitima prorsus consecutione ex principio rationis sufficientis profuere opinatus est. Leibnitiuss mira consensione sequuntur Wolfius, Cantius, Bulfingerus, Hanschius, Baumeisterus, Boehmius, Winklerus, Baumgartenus, aliique, qui illius dogmata adorant. Stant ex adverso, veritatemque principii negant philosophorum plurimi, nec minus illustres, Newtonus, Clarius, Bosovicchius, Scherferus, Mako, aliique innumeri, quibus accenseri debet ex parte Dariesius (Monad. gen. c. 3. c. 2. §. 4. sch.), qui enunciationem eam ita restringit, ut omnino putet

plura entia quoad determinationes internas perfecte similia non modo posse, verum et actu existere, non tamen posse eadem in determinationibus quoque externis similiter convenire. Hi videntur veritatem praeceteris assecuti esse.

PRINCIPIMUM ISTUD SUSTINERI NEQUIT.

LXXXVI. Duo individua perfecte similia, ac solo numero diversa possunt existere. Quae nec interne, nec externe repugnant, illa certissime existere possunt: sed duo individua perfecte similia, ac solo numero diversa nec interne, nec externe repugnant: non primum; quia duo talia individua, seu singulatum, seu simul sumantur, contradictionem non involvunt, ut optime ipse perspexit Leibnitiuss (Licit. Eert. 5. §. 25.): quare aperte fatetur ea in re non esse impossibilitatem absolutam: non alterum: tum quia internam possibilitatem comitatur externa (§. 36. cor. 2. et 3.); tum quia eorum procreatio nullo pacto pugnat cum perfectionibus divinis, quod claris ex negatione rationum ad adversariis allaturum patet; ergo duo individua perfecte similia, ac solo numero diversa existere possunt.

REPELLUNTUR MOMENTA ADVERSAE PARTIS.

Schol. Examinemus jam adversae partis momenta. Argumenta Leibnitiuss huc fere reducuntur. Productionem duorum perfecte similibus repugnare sapientiae divinae; nulla enim ratio sufficiens foret, cur unum potius sit in loco a, quam b, et alterum in loco b potius, quam a: ea quippe ratio non esset in ipsis, cum sint perfecte similia: neque in locis, atque ideo Deum sine ratione sufficiente unum huc potius, quam illuc collocaturum. Idem multis urget Boehmius (L. c. §. 21. 25. Cosmo. trans. c. 1. §. 330.). Deinde ad experientiam provocat, atque nunquam omnino ex omnibus, quae sub sensu cadunt; corporibus, nec duo quidem folia in amplissima silva; aut duas aquae guttulas microscopio inspectas, perfecte similia deprehendi.

Verum in promptu est responsum (L. cit. §. 23.). Imprimis generatim ratio sufficiens, cur ens sit in hoc loco, nec in ente ipso, nec in loco esse potest, sed in collocante quaeri debet, a summa igitur Dei libertate, plenoque in res omnes dominio penderet, utrum ex duobus perfecte similibus, si qua procrearentur, hoc potius, quam alio loco consistere oporteat. Universum Deum rationes sufficientes in rebus ipsis fundatas nec sequi, nec salva libertate sequi posse alias opportunius demonstrabitur. Id tamen his praeterire nequeo; ex mente Leibnitiuss non est impossibilitas absoluta in duobus perfecte similibus, quod superior innuit: similiter Boehmius asserit, abstrahendo a principio rationis sufficientis in se possibile esse, ut duo eadem prorsus existant: inde vero pronam hanc fuit consecutione: ergo in se possibile sunt duo vel plura individua perfecte similia. Cum igitur Deus aliquid procreat, unum simile ex pluribus aequaeque similibus eligit, quae jam vero huius rei ratio sufficiens? Noveri quidem istud Leibnitiuss menti quam maxime ad-

versari, verum non, quod ille sentit, sed quod ex ipsius sensis profuit, hic attuli. Quod deinde ad experientiam attinet, ea nullam habet vim, cum de possibilitate agitur; neque enim omnia, quae possibilis sunt, existunt. Ostendam tamen in cosmologia, tanta corporum sensibilibus diversitate nequaquam evinci dissimilitudinem quoque elementorum, ex quibus eadem coalescunt.

- 2.) Baumisterus sic arguit (*Ontolog. §. 169.*): *si darentur duo individua, quorum neutrum ab altero ulla ratione differret, tunc illa duo individua essent unum, idemque, adeoque unum, idemque bis existere fingeretur. Cum vero unum, idemque bis existere contra sensum communem sit, intelligitur fieri non posse, ut duo dentur individua, quae in omnibus ita sint similia, ut ab altero alterum discerni nequeat.*

At vero consecutionem hanc ipse negat Leibnitiis (*L. cit. §. 29.*): *fatoo, quod si duae res perfecte indiscernibiles existerent, illas fore duas: eorum hypothesis falsa est, et contraria magno principio rationis (sufficiens). Nimirum si duo existerent perfecte similia, ea quidem essent unum, ejusdemque speciei, non autem unum numero, quae duo a Baumistero confunduntur; nam qui ponit duo individua perfecte similia, non ponit in unoquoque determinationes quoad entitatem suam easdem, sed similes, et quoad speciem easdem. Certe sicut in rebus inadaequate similibus non insunt aliqua determinationes numero eadem; nam secus et haec bis existerent; ita neque in rebus adaequate similibus forent determinationes numero eadem. Baumisterus igitur et a mente Leibniti aberravit, et in paralogismum incidit.*

- 3.) Audiamus quoque Winklerum (*Ontolog. §. 115.*): *ex perfecta similitudinis notione intelligimus, duo individua, si omnino similia sint, neque possibilitate, neque existentia inter se differre posse. Ita patet duorum perfecte similibus, si existere ea velimus, non nisi unam eandemque esse posse existentiam. Hinc argumento acriter se opponit Boehmius (*Cosmol. transc. c. 1. §. 530. not. 1.*): conceditur ipsam illam ideam, quae uni responderi, respondere etiam alteri: negatur vero, unum esse ipsum alterum. Nempe ex eo, quod nos nec in possibilitate, nec in existentia duorum perfecte similibus ullum discrimen deprehendamus, atque adeo una idea ambo representari possimus, non sequitur ea in se esse unum, sicut tametsi unam tantum habeamus ideam vis sentiendi, ac ratiocinandi, quae in unoquoque inest homine, reapse tamen, et in se tot existunt distinctae vires, quot sunt homines. Et ratio ulterior est: quia licet non in duobus perfecte similibus nullum discrimen agnoscamus, erit tamen in se semper aliquid, idque ab infinita saltem intelligentia perspicui poterit, ipsum nimirum hoc esse, quod in uno inest, et non in altero, a per quod unum non est alterum.*

De Ordine, Veritate, ac Perfectione.

QUID ORDO, ET CONFUSIO?

LXXVII. Unum, quod ex pluribus secundum eandem rationem iuxta se collocatis vel se consequentibus coalescit, *ordinatum*; ejus autem abstractum *ordo*, qui proinde aliud non est, quam similitudo quaedam elucens in modo, quo plura iuxta se collocantur, aut se invicem consequuntur; plura denique illa *ordinabilia* dicuntur. In casu opposito habetis unum *inordinatum*, seu *confusum*, et *inordinatio*, vel *confusio* consistens in dissimilitudine rationis, quae plura conjunguntur: ita in bibliotheca adest *ordo*, cum libri ratione argumenti linguae, aetatis, formaeque externae disponuntur; *confusio vero*, si promiscue, prout in manus venerint, reponantur.

Coroll. Identitas aut diversitas ordinis non pendet ab identitate, aut diversitate eorum, quae conjunguntur; sed ab identitate, aut diversitate rationis, secundum quam consociantur.

QUID REGULA ORDINIS, ET QUOTUPLEX?

LXXVIII. Cum uni ex pluribus coalescenti *ordo* tribuitur, id eadem praeter essentiam tribui manifestum est; igitur ratio sufficiens quaedam addit, oportet (§. 21.). Propositio enunciatis, quid huic rationi convenienter fieri debeat, *regula ordinis* appellatur: *sic identitas argumenti est ratio sufficiens ordinis in libris dispositis, et haec propositio: libri ejusdem argumenti simul componantur, est regula ordinis.*

LXXIX. Regula ordinis vel in plures resolvi potest, vel non; illa *simplex*, haec *composita* audit. Inde vero sequitur ordinem quomodo aut *simpliciter* esse, aut *compositum*: ita haec propositio: libri ejusdem argumenti, linguae, et aetatis simul collocentur, est *regula composita*, quae si observetur, oritur *ordo compositus*.

QUID ET QUOTUPLEX DEFECTUS?

LXXX. Defectus est determinatio regulae contraria, isque *verus*, si possit; *apparens*, si non possit vitari. Cum porro diversi ordines diversas sequantur regulas, fieri potest, ut, quod in uno defectum arguit, in altero sit regulae consentaneum; sic cum *sola argumenti ratio habetur*, non est defectus, *si variarum linguarum libri simul consociantur: esset vero, si regula et identitatem linguarum praeciperet.*

Coroll. Potest igitur etiam relate ad easdem res iuxta se positas sub alio respectu *ordo*, sub alio *confusio* adesse.

QUID ORDO METAPHYSICUS?

LXXXI. *Ordo universalis*, seu *metaphysicus* is est, qui in omnibus hujus universi entibus elucet.

Schol. Extare reipsa ordinem quempiam universalem in cosmologia patebit, cum generalem etiam mundanorum nexum pluribus per-

sequemur; est enim, Tullio teste, *admirabilis quaedam continuatio, seriesque verum, ut aliae ex aliis nexae, et omnes inter se aptae, colligataeque videantur* (Denat. Deor. l. i. c. 4.).

QUID VERITAS METAPHYSICA?

LXXXII. Quatenus ens omnia habet quae requiruntur ut sit hoc duntaxat est, et nullum aliud, catenus *metaphysice verum* dicitur; est igitur *veritas metaphysica* convenientia entis cum iis simul sumptis, quae ipsum constituunt.

DEFINITIO VINDICATA?

Schol. Veritatem generatim convenientiam quampiam cum re aliquae velut norma involvere ex eo colligo, quod hoc praedicatum tam veritati logicae, quam modali (§. 147. et sch. log.) competat. Porro normam hanc non esse extra ipsum ens spectandam vel inde patet, quod, cum metaphysice de ente in eum spectato ratiocinetur, veritas metaphysica eidem sub hac ratione tribuenda sit. Recte igitur veritas metaphysica in convenientia entis cum iis sumptis, quae ipsum constituunt, reponitur.

OMNE ENS VERUM EST.

LXXXIII. *Omne ens metaphysice verum est.* Omne ens est hoc ens, et non aliud, atque adeo habet omnia, quae requiruntur, ut sit hoc, et non aliud; ergo omne ens convenit cum iis simul sumptis, quae ipsum constituunt; sed hoc est esse metaphysice verum (§. praec.); ergo omne ens metaphysice verum est.

Schol. Sed numquid datur falsum aurum? nequaquam; Id enim, quod falsum dicit, vel est aurum, vel non; si primum; igitur habet omnia, quae ad aurum requiruntur, atque adeo verum est; si alterum, igitur non est falsum aurum, sed aliud aliquod metallum; vel mixtum suo tamen in genere verum.

QUID CONSENTIRE ET DISSENTIRE?

LXXXIV. Varia, quae in ente ad idem obtinendum tendunt, *consentire*; quae autem ad idem non obtinendum tendunt, *dissentire* dicuntur. Duntaxat *non consentire* aut *non dissentire* est non tendere ad idem obtinendum; neque enim necesse est, ut illud, quod non tendit ad aliquod obtinendum, tendat ad id non obtinendum.

QUID PERFECTIO, ET IMPERFECTIO?

LXXXV. *Perfectio* est consensus variorum in ente; *imperfectio* vero dissensus variorum in ente; sic *horologium dicitur perfectum, cum varia, quae in ipso insunt, tendunt ad horas accurate indicandas.*

QUID IMPERFECTIO REMOTIVA?

Schol. Non consensus non est dissensus (§. 84.). Igitur vere, et proprie imperfectio dici nequit; interea tamen quia per hoc, quod aliquid non consentiat, perfectio excluditur, talis non consensus

aliquam saltem imperfectionem involvere videtur: quare optime duce Boehmio vocatur *imperfectio remotiva*, et discriminis gratia ea, quae superius definita est, *imperfectio contraria*. Porro cum varia consentire volumus; loquimur generatim de omnibus seu realiter, seu solum ratione nostra distinctis, quae in ente insunt; ut definitio maxime universalis evadat.

REALITAS SOLUM CONSENTIRE, NON VERO DISSENTIRE POTEST.

LXXXVI. *Quidquid in ente consentit, est realitas.* Cum omnis determinatio entis vel realitas sit vel defectus (§. 40. cor. 1.) etiam quidquid in ente consentit, vel realitas est, vel defectus; sed defectus, cum in mero non esse consistat (§. cit.), nequit ad aliquod obtinendum tendere, seu consentire: ergo quidquid in ente consentit, est realitas.

LXXXVII. *Quidquid in ente dissentit, non est realitas.* Quidquid in ente dissentit, illud et opponitur, ad quod obtinendum alia in ente varia tendunt; sed illud, ad quod obtinendum varia in ente tendunt, est certissime quaequam realitas: ergo quidquid in ente ad idem non obtinendum tendit, sive dissentit, opponitur alicui realitati; atqui realitas non opponitur realitati (§. 4.), igitur quidquid in ente dissentit, realitas non est.

Coroll. Omnis igitur in ente perfectio a realitatibus: omnis imperfectio a defectibus proficiscitur.

Schol. Etiam imperfectionem remotivam a solis defectibus oriri attendenti perspicuum est, nimirum si defectus sit ejus generis, ut tametsi perfectionis absentiam involvat, non tamen reliquarum realitatum consensum impediatur, parietis is imperfectionem duntaxat remotivam; ut si vitrum tubi optici in aliquibus punctis non sit satis politum. Si contra defectus non modo perfectionem excludat, sed etiam aliarum realitatum consensum impediendo reapse dissentiat, imperfectionem gignit contrariam: ut vitium elateris in horologio. Porro, quia omnis entium perfectio a realitati hauritur, fit ut vulgo quamvis realitatem perfectionem vocemus; sic sapientiam, doctrinam, pietatem hominis perfectiones dicimus; sic realitates, sive attributa divina, potentiam, sapientiam, aliasque perfectiones Dei compellamus, qui usus improbari certe non potest.

QUID PERFECTIO ESSENTIALIS, ET ACCIDENTALIS?

LXXXVIII. Quae in ente insunt, ad essentialia attributa, et modos seu proprios, seu analogos referuntur (§. 56. cor. 1.); illa semper consentiunt in hoc, ut ens sit hoc potius, hujusque speciei determinatae ens, quam quodvis aliud; inde oritur perfectio *essentialis* cuius omnino enti communis, quod olim *bonitatem metaphysicam* vocarunt. Consensus vero modorum cum essentialibus, et attributis in unum constituit perfectionem *accidentalem*.

QUID PRINCIPUM, RATIO ET REGULA PERFECTIUM?

LXXXIX. Id, ad quod obtinendum varia, quae in ente sunt, ten-

dant, principium perfectionis dicitur, continetque rationem quae efficit, quodlibet eorum ita sit, nec aliter, seu ex qua illa variorum conjunctio intelligi, ac explicari potest. Ratio haec ratio determinans perfectioni, et proposito determinationem eidem consentaneam enuncians regula perfectionis audit.

Coroll. Posita itaque perfectione, ejus quoque principium, ratio determinans, atque regula ponenda est.

QUID PERFECTIO SIMPLEX ET COMPOSITA?

XC. Regula perfectionis simplex est, aut composita, id est, ex pluribus partialibus, quae ex diversis perfectionis rationibus, atque adeo ex diversis quoque principiis profuunt, coalescens: in priori casu adest perfectio simplex, in posteriori composita; sic in horologio, in quo non solum horae, sed et minuta, solis lunaeque, ac aliorum planetarum cursus indicatur, perfectio est composita.

QUID REGULARUM COLLISIO, ET EXCEPTIO AD ILLA FACIENDA.

XCI. Cum regulae partiales ex diversis rationibus profuunt, fieri potest, ut sibi mutuo opponantur, unaque poscat, quod altera prohibet; id si fiat, oritur regularum collisio. Dum porro opposita simul obtineri nequeant, eo in casu determinat. alicui regulae contraria facienda erit, quae exceptio a regula perfectionis audit, ac defectum apparentem causat (§. 80.): sic fieri potest, ut nequeant fenestrae ita construi, ut simul et commoditati prospectus, et sufficienti cubitis illuminationi inserviant.

Schol. Si quod res est, fateamur; cum exceptio a regula perfectionis sit determinatio contra regulam facta ex una parte, tendit ea ad idem non obtinendum, ac ideo dissentit, paritque imperfectionem contrariam: cum vero ex altera parte sit simul determinatio secundum regulam facta, eo sub respectu tendit ad idem obtinendum, adeoque consentit, et gignit perfectionem: oritur igitur perfectio inseparabilis ab imperfectione, atque haec imperfectio per eandem regulam inducitur, per quam perfectio obtinetur; at vel ideo cessat esse vera imperfectio, ac in apparentem solum migrat; quoniam imperfectio vero sensu dici nequit, quae in se quidem secundum se considerata deprehenditur, continuo vero dispareret, cum res ea ad illam, ad quam pertinet, referatur. Ita tametsi in oculo humano secundum se spectato imperfectio videri posset, quod minutissima objecta non exhibeat, ea tamen illico evanescent, cum ille ad totum corpus, cujus pars est, cujusque conversationi cum reliquis inservire debet, referatur.

REGULAE PARTIUM SUBORDINANTUR REGULAE TOTIUS.

XCII. Ponamus plura perfecta, quae tamquam partes unam quoddam perfectum tamquam totum constituunt, necesse erit, ut detur ratio determinans, regulae generalis, ex qua intelligatur, cur partes hujus totius tales sint (§. 89. coroll.). Quia porro etiam partes ponuntur perfectae, quaevis rursus specialem suam rationem, ac regi-

lam habebit, quae omnes generali illi subordinandae erunt hocipso, quod partes, quae perfectae, constituent totum perfectum. Inde vero colligitur, ex eo, ad quod obtinendum partes in toto, intelligi, et explicari posse, ad quid obtinendum varia, quae in quavis parte insunt, speciatim tendere debeant. Exemplam sume ab oculo humano, horologio, vel tubo optico.

QUOMODO EXCEPTIO FACIENDA?

Schol. His quoque in casibus frequentes regularum collisiones occurrere posse per se manifestum est. Ut autem id genus exceptiones rite fiat, haec notasse joverit. Generatim quidem exceptio ita instituenda est, ut imperfectiones, quae per eam irrepunt, per imperfectiones simul ingredientiens, quantum fieri potest, compensentur. Tum regula nobilior praeferenda ignobiliori, atque ab haec potius ut illa salva persistat, exceptio facienda est; cum igitur regula partis pugnat cum regula totius, illam negligere, hanc conservare oportet, perfectio enim totius nobilior est perfectione partis: sic brachium rescandam est ad vitam conservandam, mercesque in mare projiciendae ad evitandum naufragium. Oritur hic quidem imperfectio in parte; at quae a perfectione totius separari nequit, ut exemplo oculi humani supra allato patet; haec enim imperfectio, quod nimirum minima non attingat, ab oculo remota totum corpus redderetur imperfectum. Atque hoc sensu imperfectio partis non modo non reddit totum imperfectum, sed multo magis confert ad perfectionem totius. Nonnumquam denique temperatione quadam ipsa regularum collisio impediti potest, si nimirum id, quod in perfecto obtinendum est, gradus admittat, neglectoque majori minor eligatur; sic cum tubus opticus objecta et clara, et aucta repraesentare debeat, regularum collisio timenda est, si utrumque in altiori gradu expectatur; quo enim majus est augmentum, eo minor est objecti claritudo, at in inferiori quodam gradu et conciliari possunt haec regulae, et omnis collisio vitari.

PERFECTIO EST ENTIS QUALITAS, AGNITIVENS QUANTITATEM.

XCIII. Perfectio est entis, cui tribuitur, qualitas. Perfectio, cum sit consensus variorum in ente (§. 85.), eidem in se et absolute spectato competit: igitur ea est determinatio entis (§. 39.), et quidem interna (§. 58.). Deinde ob eandem rationem in ente sine alio assumpto et dari et intelligi potest: ergo perfectio est determinatio interna entis, quae sine alio assumpto et dari et intelligi potest; sed id genus determinatio qualitas est (§. 71.): igitur perfectio est entis, cui tribuitur, qualitas.

Coroll. Igitur perfectio entium, quantitatem quoque seu gradus admittit (§. 72.).

QUOMODO EA AESTIMANDA?

Schol. In aestimanda perfectionis quantitate haec attendenda sunt. 1.) Cum principium perfectionis gradus admittit, illud ceteris pari-

bus perfectius est altero, in quo varia ad idem in altiori gradu obtinendum tendunt; ita ceteris paribus mundus, qui in majore gradu manifestat perfectiones divinas, antecellit reliquis; qui eundem quidem finem, sed in inferiori gradu, assequuntur.

- 2.) Quo plenior est variorum consensus, eo major est entis perfectio; illud igitur, ceteris paribus, perfectius habendum est altero; in quo pauciores deprehenduntur imperfectiones non solum contrariae, verum, et remotivae.
- 3.) Perfectio simplex eo est major, quo plures, et majores, sive inferiores in ente insunt realitates, quae consentiunt: quod si igitur realitates fuerint omnes possibiles, et nullo limite adstrictae, seu absolutae (§. 40.), ens illud erit absolute perfectissimum, id est infinite perfectum (conf. §. 37. sch.). Inerit enim in eo omnis possibilis consensus.
- 4.) Quantitatem perfectionis compositae constituent plures regulae partiales, quae observantur: inde compositum altero perfectius censendum est, cum cetera sunt paria, quod pluribus constat perfectionibus simplicibus, et in quo vel pauciores sunt exceptiones, vel saltem eae ita institutae, et minimum, quoad fieri potest, imperfectionis inducant.
- 5.) Quodsi perfectio simplex finita cum composita comparari possit, hanc illi praefendam esse per se clarum est; sic quippe horologium quod praeter horas, minuta quoque indicat, perfectius dicitur altero, quod solas horas ostendit. Verum inter ea, quae diversi sunt generis, potissimum talis comparatio institui nequit; tum vero ad id attendimus, utrum in quovis varia ita comparata sint, ut optime ad suum principium sive finem peculiarem sivo propositum consentiant; quod, si ita habeat, dicimus omnia ea aequaleiter suo in genere perfecta esse: sic diversi generis mundos, quorum nempe quisque ad perfectiones divinas in alio gradu manifestandas ordinatur, suo in genere aequale perfectos esse putamus, modo eorum quisque ad suum peculiarem finem quam optime tendat.

SECTIO III.

DE DIVERSIS ENTIIUM SPECIEBUS.

QUAE HUIUS SECTIONIS SUMMA?

XCV. Arcturus de variis entium speciebus (§. 7.) necesse habeo, ut de ente necessario, et contingente, immutabili, et mutabili, composito, et simplice, finito denique, et infinito disseram. Verum plurimae sunt praeterea notiones, quae quia cum his initio quodam nexu copulantur, et alios quoque magnotus afferunt, in ontologia omitti nequaquam possunt. Pertractationem igitur praesentem ita absolvam, ut principe quidem loco enumeratas entium species dilucidem; reliqua vero, quae ignorari non debent, prout nexu ratio traherit, persequar.

CAPUT I.

De Ente Necessario, et Contingente.

QUID NECESSITAS, ET CONTINGENTIA, ET QUOTIBUS?

XCV. Determinatio, quae ita enti convenit, ut ejus opposita eidem convenire non possit, *necessario*; quae vero ita enti convenit ut ejus quoque opposita, tametsi non eodem tempore, eidem convenire queat, *contingenter* enti inesse dicitur. Inde oritur abstractum quod *necessitas*, aut *contingentia* appellatur.

Coroll. Generatim igitur quidquid ita est, ut ejus oppositum repugnet, necessarium, et quidquid ita est, ut oppositum non repugnet, contingens est.

XCVI. Determinatio, quae in ente esse nequit, vel absolute, vel hypothetice repugnat (§. 37.) hinc duplex est necessitas; *absoluta*; seu *antecedens* cum oppositum absolute repugnat; *sic absolute necessario circulus est rotundus*; *hypothetica*, seu *consequens*, cum oppositum sub conditione quampiam repugnat, *sic hypothetice necessario mundus existit, dum existit*. Similiter, cum impossibilitas sit vel metaphysica, vel physica, vel moralis (§. cit.), necessitas quoque in *metaphysicam*, *physicam*, et *moralen* site distribuitur: qua vero ratione per se clarum est.

XCVII. Necessitas, quae de aliquo determinate sumto affirmari potest, *determinata est*; *sic alterutrum ex contradictoriis determinata necessitate verum est* (conf. §. 39. sch.); quae vero de nullo determinato, sed solum de aliquo ex omnibus possibilibus indeterminate sumpto praedicatur, *indeterminata*, seu *vaga* dicitur (conf. §. 108. log.); *sic vaga est necessitas alicujus calami ad scribendum, alicujus figurae in extenso*.

Coroll. Vaga necessitas non exat in his, quae vage necessaria dicuntur ad alterum, nisi istud vel jam actu existat, vel saltem existere debeat: igitur necessitas haec est solum hypothetica.

Schol. Haec nimirum enuntiatio: *aliquis calamus est necessarius ad scribendum*, reapse hunc sensum continet; *si existeret, vel existere deberet scriptio, necessarius foret aliquis calamus*: unde patet necessitatem calami consequi hypothesein, quod scriptio vel actu existat, vel saltem existere debeat. Res haec summi est momenti ad confutandos atheos, ut suo loco videbimus.

ABSOLUTA TOLLIT CONTINGENTIAM, HYPOTHETICA NON ITEM.

XCVIII. *Necessitas absoluta tollit contingentiam: non item hypothetica*. Quidquid est absolute impossibile, nunquam fieri potest possibile (§. 36. cor. 1.): igitur determinatio opposita illi, quae enti absolute necessario inest, nunquam fieri potest possibilis, atque adeo nec eidem enti umquam inesse; atqui hac ratione tollitur omnis contingentia (§. 95.): ergo necessitas absoluta tollit contingentiam.

Deinde, quod solum hypothetice impossibile est, in se spectatum